

**Mevlânâ'da Gönül Kelamı, Ramazan Altıntaş, Vefa Yay.
İstanbul 2007**

M. Fatih GENÇ*

Milletler düşünürleriyle birlikte yaşarlar. Düşünürleri olmayan bir milletin yaşaması mümkün değildir. Savaş zamanlarının kahramanları sınır boylarına koşarlar iken barış zamanının kahramanları da dünyamızın mimarlarıdır. Onlar bizim güzellik manzumemizdir. Hayatını, “hamdım, piştım, yandım” diye özetleyen İslam velisi Hz. Mevlânâ'nın da gönül dünyamızın bir kahramanı olduğu bir gerçektir. Gönül dünyamızın büyük velisinin tasavvufi yönü ile ilgili birçok çalışma yapılmasına rağmen onun hakkında İslamî ilimler alanındaki çalışmalar yeterli değildir. Hâlbuki Hz. Mevlânâ'nın hayatı incelendiğinde onun medrese kökenli bir mutasavvıf olduğu görülmektedir. Bu bilinmesine rağmen onun tasavvufi yönü öne çıkarılmakta, ilmî (medrese) yönü ihmal edilmektedir. Kelam alanındaki akademisyenlerden olan Prof. Dr. Ramazan Altıntaş'ın kaleme aldığı *Mevlânâ'da Gönül Kelamı* isimli bu kitap; Hz. Mevlânâ üzerine yapılan çalışmalarda bu eksikliği gidermeye yönelik bir mukaddime niteliği taşımaktadır.

Yazar bu kitapta Mevlânâ'nın kelamî görüşlerinden ziyade onun “*kelam ilmine ve kelamcılara*” bakışını ve nasıl bir kelam önerdiğini ortaya koymaya çalışmıştır.

Eserin *Giriş* bölümünde, Kelam ilminin tanımı, tarihçesi ve kelam-tasavvuf ilişkisi üzerinde durulmuştur. Yazar, bu bölümde Mevlânâ'nın geleneği körü körüne tekrar etmeyi değil, eleştirel bir tavırla yeniden üretmeyi, aşmayı ve inşa etmeyi ve bunu hayatı boyunca yaşam felsefesi haline getirmeye çalıştığını sözlerinden yola çıkarak ortaya koymaya çalışmaktadır.

Birinci Bölüm'de Mevlânâ'nın yaşadığı dönemin (Hicri VII. yy.) fikri-siyasî yapısı ve Kelam ilmine etkilerini araştıran Altıntaş, o dönemde İslam dünyasının ahlakî ve içtimaî yapısında, entelektüel bir uymacılığın (konformizmin) hâkim olduğunu ifade etmektedir. (s.16) Moğol istilasının verdiği sıkıntılarla Müslümanların büyük bir kesiminin mevcut konumunu bir yazgı olarak algılandığından bahseden müellif, bu durumun Müslümanlar arasında İslam düşünce tarihinde ortaya çıkan *Cebriye* akımının fatalizme kayan görüşlerini benimsemelerine sebep olduğunu belirtmiştir. (s.17) Yine yazar, Mevlânâ'nın yaşadığı dönemde seçkin bilginler nezdinde *zat-sıfat ilişkisi, nübüvvet ve ahkâm, ahkâm ve esma, gayb ve vahiy,*

* Arş. Gör. Ankara Ü. İlahiyat Fak. mfgenc@cumhuriyet.edu.tr

cennet ve cehennem gibi meselelerin tartışıldığından bahsetmektedir. Ona göre Mevlânâ, Eş'arî Kelamı'nın yaygın olduğu ortamlarda yetişmiş ve Şems-i Tebrizî ile karşılaşmadan önce büyük bir münazara âlimidir. (s.19)

Ayrıca bu bölümde Mevlânâ ve ailesinin ünlü mütekellim ve feylesof Fahreddin Râzî ile olan polemiklerine de değinilmiştir; çünkü Fahreddin Râzî'nin şahsında Eş'arî kelamı eleştirilmiştir. Böylelikle Mevlânâ'nın, salt bir eleştirmen değil, alternatif düşüncelere kapı aralayan bir mütefekkir olduğu örneklerle gösterilmiştir. Mevlânâ'nın insan iradesi ve özgürlüğü konusundaki yaklaşımları da ortaya konularak Mutezile ve Cebriye kelam ekolleri başta olmak üzere, İslam Antropomorfistlerine, Felsefecilere ve bazı sûfi anlayışlara yönelttiği tenkitler üzerinde durulmuştur.

Son olarak bu bölümde genel bir değerlendirme yapan müellif, Mevlânâ'nın insan özgürlüğü konusundaki görüşlerinin Mâturîdî kelam ekolü ile ne kadar örtüştüğü konusundaki sorularına cevaplar aramaktadır. (s. 108-109)

İkinci Bölüm, Mevlânâ'nın gönül kelamında insan tasavvuru nasıldır? sorusu bağlamında, insan tanımı ve insan-Allah ilişkisi gibi meseleler ele alınmaya çalışılmıştır.

Mevlânâ'ya göre insan, Allah'ı bilme imkânına sahiptir (s. 113) ve her insan büyük bir âlemdir. İnsan düşünceden ibarettir, geri kalan et ve sinirdir. Mevlânâ'ya göre insanı insan yapan fiziki güzellik ya da varlıklı olmak değil manevi güzelliştir. Daha sonra yazar, Mevlânâ'ya göre insanı diğer varlıklardan ayıran niteliklerden bahsederek (s. 124) kurtuluşun yollarını akıl-vahiy dengesi içerisinde anlatmıştır. (s. 130) Yine bu bölümde Mevlânâ'nın kelam-tasavvuf ilişkisi açısından gönül kelamı tezini nasıl sentezleyebildiğini inceleyen yazar, böylece Mevlânâ'nın bu alandaki yaklaşımının günümüz kelamının yeniden yapılandırılması alanındaki tartışmalara ışık tutmasını amaçlamaktadır.

Sonuç kısmında ise müellif, diğer iki bölümün genel bir değerlendirmesini yaparak Mevlânâ'nın nasıl bir kelam önerdiğinden bahsettikten sonra, onun itikat bakımından Mâturîdî bir çizgiye sahip olduğunu belirtmektedir. Yazar Mevlânâ'nın insanın eylemleri konusunda, "*Allah hâlık/yaratıcı, insan kâsib*" görüşüne bağlı kaldığını ve insanın sorumlu bir varlık olduğuna inanan biri olduğunu önemle vurgulamaktadır.

Mevlânâ'da Gönül Kelamı isimli bu çalışma, hem Mevlânâ'nın Kelamla ilgili görüşlerini araştırmak isteyenlerin hem de Mevlânâ'nın ilmi yönü hakkında bilgi sahibi olmak isteyenlerin faydalanabilecekleri bir eserdir.